

Наталія Безлюдна

канд. пед. наук, доцент кафедри загальної педагогіки, педагогіки вищої
школи управління Уманського державного педагогічного університету
імені Павла Тичини

Олена Карпенко, магістрантка

ДІАГНОСТИЧНА ДІЯЛЬНІСТЬ ЯК ФАКТОР ПІДВИЩЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ ПЕДАГОГІЧНОГО ПРОЦЕСУ

Вагомий внесок у справу національного відродження має зробити педагогічна наука, яка завжди була і залишається провідником суспільства в галузі освіти та виховання. Стратегічною метою педагогічної освіти є формування педагогічних кадрів, які мають забезпечити становлення сучасної школи, зосередженої на потребах розвитку і виховання учнів. Основою всіх перетворень при цьому має бути реальне знання дитячих можливостей, прогнозування «зони найближчого розвитку» особистості (Л.С.Виготський). Саме на цьому ґрунтується застосування особистісно орієнтованих педагогічних технологій.

Особистісно орієнтоване навчання, яке зосереджене на потребах учня, передбачає співпрацю між учнями і вчителями, пристосування методики до навчальних можливостей дитини, стимулювання її розвитку і саморозвитку, турботу про фізичне та емоційне благополуччя, створення ситуації вибору і відповідальності, переважання навчального діалогу, що неможливо без глибокого і всебічного вивчення кожного школяра.

Психолого-педагогічне вивчення особистості дитини, рівня її наочності і вихованості, прогнозування динаміки розвитку – важливий професійний обов'язок учителя. Професія вчителя – творча, тому діагностика є необхідною складовою дослідницької діяльності вчителя. Зміни особистості, умов взаємодії, змісту навчання та виховання вимагають нестандартного застосування педагогічних закономірностей та принципів у кожній конкретній ситуації. Діагностика є необхідною складовою руху від менш до більш складної мети, допомагає визначати результати навчально-виховного процесу, є

важливим інструментом формування особистості учня та професійного самовдосконалення вчителя.

Діагностична діяльність виступає і як фактор підвищення ефективності педагогічного процесу. Уміння діагностувати ситуації, перевіряти методами логічного аналізу свої наміри, всебічно оцінювати завершені педагогічні проекти, виконувати експертні педагогічні оцінки належать до найголовніших професійних умінь педагога.

Також діагностична діяльність учителя має допомогти вирішити і актуальну проблему сучасної школи – розроблення стандартів освіти, на які повинні орієнтуватись і педагоги і психологи при побудові педагогічного процесу. На сьогодні ще не існує єдиної системи критеріїв розвитку учнів у процесі навчання. В широкій педагогічній практиці все ще діє дві класифікаційні системи: педагогічна, яка орієнтується на об'єм і якість знань школярів, яку використовують методисти та вчителі; психологічна, націлена на фіксацію вікових змін у розвитку дітей, яка застосовується в основному психологами – дослідниками і лише в окремих випадках шкільними вчителями.

В педагогічній енциклопедії визначення діагностики відсутнє. Український педагогічний словник трактує діагноз як аргументоване визначення певного стану об'єкта (рівня здібностей, знань, розумового розвитку, професійної придатності тощо). Залежно від сфери прикладання розрізняють діагноз медичний, діагноз технічних систем, діагноз психологічний, діагноз педагогічний, що стосується якихось навчально-виховних труднощів у роботі з окремими учнями, чи з групою (класом), діагноз освітній, що стосується функціонування різних компонентів системи освіти. Психологічний діагноз має ту особливість, що він стосується не лише індивіда, а й особистості. В ході такого діагнозу доводиться тлумачити складну ієрархію взаємопов'язаних незалежних параметрів, які істотно залежать від швидкозмінної щодо досліджуваного ситуації[3, 96].

Психологічний діагноз – це результат діяльності психолога, спрямований на опис і виявлення сутності індивідуально – психологічних особливостей

особистості з метою оцінки їх актуального стану, прогнозу подальшого розвитку і розроблення рекомендацій, що визначаються метою психодіагностичного обстеження. Предмет психологічної діагностики – встановлення індивідуальних психологічних відмінностей як в нормі, так і в патології. Діагноз тісно пов'язаний з прогнозом. За Л.С. Виготським зміст прогнозу і діагнозу збігається, але прогноз будується на умінні настільки зрозуміти “внутрішню логіку саморуху процесу розвитку, що на основі минулого і теперішнього намічає шлях розвитку”[1,104].

Діагностична діяльність вчителя покликана об'єднати ці дві системи, забезпечити постійний зворотній зв'язок з метою ефективного управління педагогічним процесом.

Перенесення основних акцентів з когнітивної сфери особистості (система знань, умінь і навичок) на розвиток її творчих можливостей зумовило зміну концептуальних засад сучасної освіти і навчання. Зросла потреба в педагогічних кадрах, здатних до створення оптимальних умов для саморозвитку, самоосвіти і самореалізації особистості при безперервній системі освіти.

Стосовно педагогіки, діагноз – це твердження про якості особистості учня, про характер його навчальної діяльності. На думку І.А.Шадрикової, на основі діагнозу прогнозується розвиток особистості, успіхи в навчанні, визначаються найбільш ефективні способи його організації. Спираючись на діагноз і оцінку, вчитель робить висновки про перспективи роботи з конкретним учнем, про шляхи надання йому допомоги в навчальному процесі, про мотивацію навчальної діяльності. Оцінка, діагноз і прогноз надають навчальному процесу особистісного характеру[4, 46].

Оскільки діагноз є результатом діагностики, то стосовно навчального процесу слід розглядати психологічну та педагогічну діагностику, вказавши на завдання та особливості кожної з них.

Постановка проблеми про вивчення учня має свою історію. Ще в античну епоху філософи підкреслювали необхідність врахування індивідуально-

психологічних відмінностей у навчанні та вихованні. Марк Фабій Квантіліан (35-96 рр.н.е) один із розділів трактату "Настанови оратору" присвятив темі "Чи потрібно пристосовувати навчання до особливостей кожного учня?", вказував, що хорошого і турботливого вчителя характеризує прагнення пізнати здібності кожного із своїх учнів і виявити, хто до чого має вроджені нахили.

Теоретичному осмисленню досліджуваної проблеми сприяв аналіз філософських і психологічних робіт про особистість і теорію діяльності. Структура діяльності, її функції, вплив на психічні процеси і властивості особистості, механізми її удосконалення досліджувались К.А.Абульхановою - Славською, Б.Г.Ананьєвим, Л.І.Анциферовою, Л.П.Буєвою, Г.С.Костюком, О.М.Леонтьєвим, Б.Ф.Ломовим, С.Л.Рубінштейном та іншими.

Особливий інтерес викликають сучасні дослідження, що висвітлюють безпосередні проблеми діагностики, зокрема, в психології (Л.А.Венгер, Ю.З.Гільбух, К.М.Гуревич, І.В.Дубровіна, Д.Б.Ельконін, Л.М.Фрідман, А.В.Фурман).

Удосконалення професіоналізму та педагогічної майстерності вчителя є важливою передумовою підвищення ефективності навчально-виховного процесу і реформування національної політики в Україні. Питання підготовки вчителя постійно є одним із центральних у психологічній та педагогічній науці про вищу школу.

Список використаних джерел

1. Выготский Л.С. Педология подростка: Собр. соч. в 6т. – М.: Педагогика, 1984. –Т.4. – 432с.
2. Гильбух Ю.З. Психодиагностика в школе. – М.: Знание, 1989. – 79с.
3. Гончаренко С.У. Український педагогічний словник. – К.: Либідь, 1997. – 376с.
4. Шадрикова И.А. Педагогическая оценка и мастерство учителя// Сов. педагогика. – 1991. – №10. – С.43-48.